

9. Пчілка О. Годі, діточки, вам спати! / Олена Пчілка. – К.: Веселка, 1991.
10. Самійленко В. Казка про смутного чоловіка / В. Самійленко // В. Самійленко. Твори. – К., 1990. – С.202–205.
11. Срібна книга казок. Українські літературні казки. – К., 1992.
12. Українка Леся. Давня казка // Леся Українка. Твори: у 2-х томах. – Т.1. – К.: Наукова думка, 1986. – С.301–322.
13. Українка Леся. Метелик // Леся Українка. Зібрання творів: у 12-ти томах. – Т. 7. – К., 1976.
14. Українська літературна казка / Упор.-ред. В. Полковенко. – К., 2001.
15. Федькович Ю. Бідолашко / Ю. Федькович // Ю. Федькович. На день добрий. – К., 1969.
16. Федькович Ю. Твори: у 2-х томах / Ю. Федькович. – К., 1960. – Т.2.
17. Франко І. Гримить / І. Франко. – К.: Радянська школа, 1986.
18. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.1. – К., 1955.
19. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.2. – К., 1950.
20. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.3. – К. 1950.
21. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.4. – К., 1951.
22. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.12. – К., 1953.
23. Франко І. Зібрання творів: у 20-ти томах / І. Франко. – Т.13. – К., 1954.
24. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти томах / І. Франко. – Т.18. – К., 1978.
25. Франко І. Коли ще звірі говорили/ І. Франко. – К., 1976.
26. Франко І. Ріпка / І. Франко // Дивосвіт. – 1997. – №9–10. – С.2–4.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2010 р.

УДК 811.111'373

Т. С. Майструк

БЕЗПІДСТАВНІСТЬ УЖИВАННЯ АНГЛІЗМІВ РІЗНИХ СЕМАНТИЧНИХ ГРУП У ТЕКСТАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Майструк Т. С. Безпідставність уживання англійзмів різних семантичних груп у текстах публіцистичного стилю.

У статті розкрито функціонування деяких англійських запозичень, які мають негативний вплив на лексичну систему української мови. Доведено ілюстративно, що під час добору англомовної лексики автори публіцистичних текстів керуються в основному мовною модою, ігноруючи орфографічні норми української мови.

Ключові слова: англійські запозичення, публіцистичний стиль, негативний вплив, орфографічні норми.

Майструк Т. С. Неосновательное использование англизмов разных семантических групп в текстах публицистического стиля.

В статье раскрывается функционирование некоторых английских заимствований, которые имеют негативное влияние на лексическую систему украинского языка. Иллюстративно доказывается, что во время подбора англоязычной лексики авторы публицистических текстов руководствуются в основном языковой модой, игнорируя орфографические нормы украинского языка.

Ключевые слова: английские заимствования, публицистический стиль, негативное влияние, орфографические нормы.

Maystruk T.S. The groundlessness usage of the English borrowings of different semantic types in the publicistic texts.

The functioning of some English borrowings which have negative influence on the lexical system of the Ukrainian language is determined in the article. It is also proved that the authors of the publicistic texts while selecting the English borrowings are followed by linguistic fashion and they ignore some orthographic norms of the Ukrainian language.

Key words: English borrowings, publicistic style, negative influence, orthographic norms.

Незважаючи на те, що в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. лінгвістичні розвідки вітчизняних та зарубіжних мовознавців (С. Рижикової, О. Дьолог, О. Стишова, Л. Кислюк, М. Каранської, І. Фаріон, Н. Попової та ін.) були спрямовані на різнобічне вивчення аспектів англійських запозичень, поза увагою залишалася специфіка функціонування, тобто роль англізмів в українській мові. Важливим є дослідження безпідставного вживання англомовної лексики, що демонструє їх негативний вплив на лексичну систему мови-реципієнта.

Доцільним видається аналіз особливостей функціонування англійських запозичень у текстах публіцистичного стилю, адже саме вони найактивніше реагують на мовні інновації і є своєрідними провідниками англізмів у мову. Крім того, публіцистичні тексти є яскравими виразниками вживання великої кількості англійських запозичень, які можна назвати зайвими, адже їх використання не є мовною необхідністю, а, навпаки, створює перешкоди в розумінні текстів.

Причини недоречного вживання таких англізмів можуть бути різні: використання англійської лексики в тій сфері, якій вони не властиві; неправильне розуміння семантики англізмів; наполегливе залучення в публіцистичні тексти тих англомовних запозичень, які мають питомі відповідники або раніше запозичені лексеми; додавання до англійських коренів тих питомих афіксів, які стають причиною переходу цих слів до розряду стилістично зниженої лексики.

Спершу вважаємо за потрібне розглянути англізми семантичної групи „Спорт”, які не є частотними в публіцистичних текстах, і в основному служать для називання нових реалій, що не мають однослівних українських назв (наприклад, *біатлон* – змішаний вид змагання з двоборства, що поєднує лижну гонку зі стрільбою, *снеш* – удар по м'ячу, що летить над головою, *лайнсмен* – відповідальна особа в спортивних іграх, яка слідкує за тим, щоб м'яч не виходив за межі поля [5]), однак існують у цій групі деякі англізми, яких, на наш погляд, слід було б уникати або замінити питомими одиницями.

Так, часом у текстах неспортивної тематики (наприклад, суспільної) важко визначити значення таких англізмів: *Знову хочуть велосипед, мотоцикл і той таки скутер, новий дріль, пальто й портмоне, і знову бензопилку, вудку, трактор, окуляри та слуховий апарат, фільтр для води, і, нарешті, „всього потрохи* (ДТ, № 49, 27.12–16.01.09).

Англiзм *скутер* в англiйській мові має кілька значень: 1) легкий двоколiсний транспортний засiб iз вiдкритим мотором, у якому водiй сидить зверху над мотором, тримаючи ноги разом на нижнiй дощцi; мотоцикл iз маленькими колесами; 2) дитячий транспортний засiб iз довгою ручкою для керування та пiдставкою для нiг, розташованою на двох колесах; призначений для того, щоб однiєю ногою стояти на пiдставцi, а iншою вiдштовхуватися вiд землi [5, с. 1519]. За другим значенням англiзм *скутер* можна ототожнити з лексемою *самокат*. В українській мові це запозичення також має два значення, однак одне з них суттєво вiдрiзняється вiд англiйського прототипу: 1) швидкохiдне спортивне судно – невеликий глiсер iз пiдвiсним мотором; 2) невеликий самокат, зазвичай з алюмiнiєвого сплаву, на маленьких колiщатках, який легко пакується в спеціальну сумку [2, с. 500].

Як вiдомо, одним iз призначень англiзмiв в українській мові є розмежування подiбних за семантикою понять (наприклад, *посередник*, *рiелтер*), задля цього запозичується в основному лише одне зi значень полiсемантичного англiзму. Лексему *скутер* запозичено з усiма її значеннями, до того ж виникло нове поняття, якому дали назву, спираючись на вже наявну запозичену лексему з усталеним набором значень. Такий пiдхiд, на наш погляд, є недоречним, адже може стати перешкодою в розумiннi тексту, яскравим прикладом чого є наведене речення, у якому важко визначити, про який саме вид скутера йдеться.

Отже, навiть якщо англiйське запозичення називає нове поняття, це не дає пiдстави остаточно стверджувати про його позитивний вплив на мову-реципiєнт, слiд зважати на тонкощi семантики англiзму та на його функцiї.

Наступний приклад засвiдчує вживання англiйського спортивного термiна, що має питомий вiдповiдник: *Окрiм „розминки” молодих режисерiв, якi роботою у стацiонарних театрах не розпаньканi, та гарного практичного тренiнгу студентiв, є у цьому своєрiдному блиц-фестивалi ще один величезний плюс... А тут ось такий дайджест для зацiкавлених: iди, дивися, роби висновки i складай своє уявлення про те, що там у них пишуть i як пишуть* (УМ, № 131, 17.07.04). *Тренiнг* тлумачиться у двох значеннях: 1) тренування, а також спеціальний тренувальний режим; 2) у кiнному спортi – система вправ для коней задля вироблення максимальної працездатностi та пiдготовки до випробувань [2, с. 547]. У цьому разi спортивний термiн у сферi культури сприймається як чужорiдний елемент, його можна замiнити рiзними українськими лексемами: заняття, навчання, пiдготовка i, врештi-решт, тренування. Крiм того, у зазначеному прикладi наявне ще одне англiйське запозичення *дайджест*: 1) перiодичне видання, яке передруковує, переважно в скороченому виглядi, матерiали з iнших видань; 2) масове видання, яке мiстить короткий адаптований виклад творiв художньої лiтератури [2, с. 158]. У цьому контекстi воно розумiється нами як огляд лiтератури.

На нашу думку, немає потреби залучати багатозначні англізми в ті сфери, яким вони не властиві, особливо якщо їх можна замінити питомим відповідником. Такі приклади засвідчують лише псевдонауковість автора.

Подібними є англізми семантичної групи „Культура”, адже лиш частина з них заповнює лакуни в мові-реципієнті, усі інші мають питомі відповідники (*імідж – образ, раут – званий вечір, трилер – фільм жахів, екшн – видовище*). Наведемо приклад: **Перфоменс**, який відбувся днями неподалік від Володимирської гірки, видався дуже симпатичним і важливим для розуміння того, що відбувається (ДН, № 106, 15.06.00). Англо-український словник за редакцією Ю. Жлуктенка подає таке визначення слова *перфоменс (performance)*: 1) виконання; 2) вистава [1, с. 235]. В англійській мові воно має більш конкретне значення: 1) інсценування або презентація вистави, концерту чи інших форм розваг; 2) дія або процес виконання або завершення роботи, завдання, функції [5, с. 1264]. Отже, семантична модифікація, яка простежується в поданому прикладі, пов'язана з генералізацією значення англійського запозичення. Уживаючи цей англізм, автор намагався продемонструвати власну освіченість, однак, на наш погляд, ця лексема є зайвою, оскільки йшлося про національну виставу. Недоречним є опис українських культурних реалій засобами англійської мови.

Безперечно, найбільше в текстах публіцистичного стилю англійських запозичень, що належать до семантичної групи „Суспільство”, однак не завжди їх уживання можна назвати виправданим. Наприклад: **1. Дуже хотілося б „Регіонам” мати свого віце-прем'єра з аграрних питань (у тандемі із „Солідарністю” вони готові клопотатися за нинішнього сільгоспміністра Івана Кириленка)...** (ДТ, № 20, 26.05 – 1.06.01); **2. І викрадення дітей тепер не що інше, як кіднепінг. А суспільство наше переймає все це з неймовірною швидкістю** (ДН, № 120, 8.07.05).

У першому прикладі фіксуємо англізм *тандем*, що має кілька прямих значень: 1) послідовне розташування однакових машин або їхніх частин в агрегаті на одній геометричній осі, лінії; 2) велосипед із двома ведучими механізмами й двома сидлами, розташованими одне за одним [2, с. 524]. Набуваючи переносного значення, поданий англізм почав уживатися в текстах різної тематики, переважно політичної. У переносному значенні англізм *тандем* тлумачиться як 1) пара, дует; 2) єдність, союз, співдружність кого-, чого-небудь [2, с. 524]. У цьому разі замість нього цілком можна було б використати український відповідник *єдність*.

Друге речення презентує вживання англійського неологізму *кіднепінг*, який в українській мові був неправильно інтерпретований. Серед мовців поширилася хибна дука про те, що він тлумачиться як викрадення переважно дітей (людей) задля одержання грошей, насильницького виконання якихось вимог [2, с. 287], оскільки вважається, що цей англізм складається із двох лексем: *kid* та *napping*. Така думка є неправомірною,

адже *kid*, дійсно, перекладається малюк, дитина, однак *napping* – дрімання [1, с. 212]. Насправді ж англiзм *kidnapping* походить від *kidnap* (*kidnap*) – 1) викрадення; 2) злочин, який полягає у викраденні кого-небудь заради викупу [5, с. 922]. Отже, правомірно розуміти це англійське запозичення не лише як викрадення дітей, а людей взагалі. Хоч на наш погляд, воно є зайвим в українській мові, адже має питомий відповідник.

Невиправданим (через багатозначність чи непрозорість семантики) є також уживання в текстах публіцистичного стилю англiзмів інших семантичних груп, що трапляються переважно в текстах суспільної тематики. Наприклад: 1. *Спочатку був принт зі злою собакою. Потім уже собаки з'явилися на одязі, і, врешті-решт, на подіумі, – розповідає дизайнер про історію появи колекції* (ДН, № 48, 15.03.08); 2. *Аби не дати згодувати залишки мого здорового глузду, я поспішив вимкнути телевізор і наклеїти на екран стикер із написом „Нехай замовкне навіки!* (ДТ, № 5, 9-15.02.08); 3. *...Це, власне, було б усе, якби, повернувшись до Києва, я не побачив зразки тутешньої януковичівської агітації. Приміром, банери «тому що» з самозадоволеною ти..., перепрошую, обличчям. Або не довідався про те, як у Полтаві подібні банери терміново міняли, оскільки тамтешні штабісти прем'єр-міністра й кандидата в президенти не знають, яким на вигляд є... прапор України* (НС, 9.08.04).

Англiзми *print* та *стикер* за семантикою можна віднести до семантичної групи „Канцелярське приладдя”. Оксфордський словник подає такі значення слова *print* (*print*): 1) процес виробництва книжок, газет, журналів, особливо у великих кількостях, що включає відображення тексту, малюнків та креслень на папері; 2) нанесення кольорових малюнків, викрійок на поверхню тканини чи одягу; 3) роздрукована картина чи малюнок, копія якого була зроблена шляхом фотографування оригіналу; або фотографія, роздрукована на папері з негативу; 4) шматок тканини з декоративними кольоровими малюнками [5, с. 625]. Очевидно, у цьому прикладі англiзм *print* ужитий у третьому значенні, тобто фотографія, що найбільше підходить для цього контексту. Такі приклади засвідчують псевдонауковість оповідача. Хоч автор тексту міг замінити це слово задля того, щоб зробити текст доступнішим.

Англiзм *стикер*, наявний у другому прикладі, не зареєстрований у словниках іншомовних слів. Його можна замінити питомою лексемою *наклейка*, адже *стик* (*stick*) перекладається „клеїти” [1, с. 300], і, відповідно, *стикер* (*sticker*) – це *наклейка* (за допомогою суфікса *-er* в англійській мові від дієслів утворюються іменники на позначення осіб або предметів). В англійській мові *стикер* тлумачиться як липка етикетка чи ярлик, зазвичай надруковані або намальовані [5, с. 1663].

Банер є багатозначним англiзмом: 1) довгий шматок матерії зі слоганом або знаком, який чіпляють у публічних місцях або несуть на демонстраціях чи процесіях; 2) реклама, що з'являється у верхній частині

веб-сторінки [5, с. 128]. В українській мові цей англiзм уживається переважно в першому значенні й має два питомі синонімічні відповідники – стяг та прапор [1, с. 35]. Отже, немає потреби в запозиченні цієї лексеми, адже вона лише ускладнює розуміння тексту.

Надання переваги англiзмам у публіцистичних текстах свідчить про намагання їх авторів слідувати мовній моді: *1. ...щоб не було на вулицях заторів, треба будувати підземні паркінги...* (ДН, № 48, 15.03.08). Незважаючи на те, що англiзм *паркінг* у мові-донорі визначають як розміщення транспортного засобу у відповідному місці на певний проміжок часу [5, с. 1258], цілком правомірно було б замість нього вживати питому лексему *стоянка*, адже в українській мові він теж означає місце стоянки автотранспорту [ССІС 2007, с. 329] або постійну автостоянку [3, с. 519]. Однак у досліджених нами публіцистичних текстах жодного разу не фігурувала питома лексема *стоянка*, тобто відбувається поступове її витіснення. На наш погляд, необхідно паралельно використовувати ці два поняття як синоніми з метою уникнення постійних повторень.

Також не є окрасою мовлення публіцистики англiзовні вкраплення, часте використання яких може спричинити лише поступову втрату національної самобутності. Наприклад: *1. Ще один модний look: бандажна міні-сукня, поверх якої одягнений об'ємний „чоловічий” піджак у стилі 90-х* (ДТ, № 11, 20–26.03.10); *2. Наступний must have – речі у стилі мілітарі: хакі, камуфляж, піджаки з погонами, великі кишені* (ДТ, № 11, 20-26.03.10). Так, одним зі значень англійського запозичення *look* є вигляд, зовнішність [1, с. 199]; *must have* є стійким словосполученням, яке тлумачиться як щось, що необхідно придбати, досягти [6, с. 213]. Такі вкраплення спотворюють мовлення української періодики, роблять тексти недоступними для розуміння широкому колу читачів.

Варто також звернути увагу на складні запозичення, утворені шляхом основокладання, адже тут йдеться про запозичення цілої словотвірної моделі. Наприклад: *Тепер таку відповідальність вирішило взяти на себе івент-агентство „Рубікон”, яке має чималий досвід організації масових свят у Києві та регіонах* (УМ, № 175, 23.09.06); *...Світлану Тегін розуміють українські модники і хвалить наша фешн-преса* (ДН, № 48, 15.03.08). *Івент (event)* перекладається як подія, випадок [1, с. 120], тому в першому випадку цілком зрозумілішим було б агентство подій, ніж *івент-агентство*. У другому реченні слово *преса* є запозиченням із французької мови, *фешн (fashion)* тлумачиться як 1) спосіб, манера, стиль; 2) мода, фасон [1, с. 127], значить, *фешн-преса* – це модна преса. Отже, англiзм *фешн* називає вже існуюче поняття й може використовуватися як синонім до французького запозичення *мода*.

Два останніх приклади засвідчують явище запозичення не лише слова, а й словотвірної моделі, оскільки в англійській мові значна кількість

лексем не має морфологічних показників частиномовної приналежності: багато іменників і прикметників, прикметників і дієслів, іменників і дієслів є омонімами (повними або омоформами): *drink* (пити, напій), *walk* (прогулянка, іти на прогулянку), *kiss* (поцілунок, цілувати), *clean* (чистий, чистити, прибирати), *stone* (камінь, побити камінням). При прямому поєднанні слів означення стоїть перед означуваним словом, а в англійській мові частиномовна належність ужитого слова виявляється в контексті й залежить від поєднання слів: *stone wall* (кам'яна стіна) – *wall stone* (стінний камінь). У випадку з англізмами *фешн-преса* та *івент-агентство* ми запозичуємо подібну модель творення словосполучень з означальним значенням. Замість питомої формули „відносний прикметник + іменник” ми використовуємо англійську модель, де перше вжите слово за морфемною структурою не відрізняється від іменника, але має загальнокатегоріальне значення прикметника. Отже, запозичені лексеми *фешн* та *івент* функціонують і як іменники, і як прикметники, не змінюючи морфемної структури.

Недоліком уживання англійської лексики в публіцистичних текстах є також різний правопис тих самих англізмів, що пояснюється незнанням «прогресивними» журналістами орфографічних норм української мови (недотримання правила «9», подвоєння приголосних у загальних назвах згідно з чинним правописом російської мови, написання слів разом / окремо / через дефіс тощо). Останнім часом це питання стало досить проблемним, адже швидке надходження англізмів, віддаленість граматичних систем української та англійської мов перешкоджають регулюванню правил написання іноземних слів у мові-реципієнті. Автори публіцистичних текстів досить активно залучають у мовлення англізми із різним написанням, важливу роль у цьому разі відіграє традиція наслідування, коли одні журналісти копіюють своїх попередників, не бажаючи звертатися до «Українського правопису». У результаті цього неправильно графічно представлені англійські запозичення потрапляють у мовний обіг, їх написання та вимова закріплюються в системі мови-реципієнта як кліше, що розхитує мовну норму. Ця риса є характерною й для текстів інформаційного стилю. Найпоширенішими є такі англізми як *секонд-хенд* (*секонд*, *second-hand*, *second*), *рейтинг* (*рейтинг*), *біг-борд* (*біг-борд*, *біг борд*, *бігборд*), *скіммер* (*скімер*). Наприклад: *Чим ближче до виборів, тим активніше український Інтернет заповнюють політичні рейтинг* (НС, 2.03.06); *Потенційні інвестори дуже уважно аналізують рейтинг* *країн* (НС, 19.01.06); *Якщо поррахувати вартість цих бігбордів, то вона сягає як мінімум кілька виборчих фондів кандидата Віктора Януковича. Але питання в іншому. Ми пробували у тому чи іншому обласному центрі орендувати хоча б один біг-борд для нашої реклами* (НС, 26.08.04); *Рекламу державного центру зайнятості бачили, здається, всі. Як не на біг-бордах, то бодай по телевізору* (НС 8.09.04).

„Новий Оксфордський словник” дає змогу констатувати, що в англійській мові *секонд-хенд* (*second-hand*) пишеться через дефіс, *біг борд* – окремо [5], до того ж в останньому випадку повинна вживатися літера *r*, адже в англійській мові відсутній глотковий *z*, у слові *рейтинг* (*rating*) остання літера в англійській мові не читається, однак за правилами транслітерації в українській на її місці повинна стояти літера *r*.

Отже, зважаючи на безпідставність уживання деяких англізмів, особливо в текстах публіцистичного стилю, та на відсутність традицій їх написання, доцільною видається заміна таких лексем питомими відповідниками, звернення до «Українського правопису» і створення чіткої системи добору й фільтрації англомовних запозичень.

Література

1. Англо-український, українсько-англійський словник / [уклад. Н. М. Биховець, І. І. Борисенко, Г. О. Герасименко та ін.] / За ред. Ю. О. Жлуктечка. – К. : ВЦ Академія, 1997. – 696 с.
2. Бабик С. П. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бабик, Г. М. Сюта; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Х. : Фоліо, 2006. – 623 с.
3. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України).
4. Сучасний словник іншомовних слів / [авт.-уклад. О. П. Семотюк]. – Харків : Ранок, 2007. – 464 с.
5. The new Oxford American dictionary. – 2nd ed. p. cm. by Erin McKean. 1. English language – United States – Dictionaries. 2. Americanisms – Dictionaries. PE 1628. N429 2005. – 2051 p.
6. Webster's dictionary. – 2nd ed. published by Geddes and Grosset, David Dale House : New Lenark ML11 9DJ. – Scotland, 2002. – 948 p.

Перелік умовних скорочень використаних джерел

ДН – Щоденна всеукраїнська газета „День”.

ДТ – Незалежне видання України „Дзеркало тижня”.

НС – Загальнополітичний тижневик „Народне слово”.

УМ – Щоденна інформаційно-політична газета „Україна молода”.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2010 р.

УДК 811.161.2'38

Т. В. Мелкумова

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АНТИПОФОРИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Мелкумова Т. В. Функціональне призначення антипофори в інформаційному мовленні.

У статті розкрито комунікативно-прагматичні функції антипофори (риторичної фігури – запитання й відповідь). З'ясовуються особливості та доречність використання антипофори у власне інформаційних і коментарних текстах.

Ключові слова: антипофора, комунікативно-прагматичні функції, власне інформаційний текст, коментарне мовлення.